

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

О. Г. Белейченко*

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

В умовах трансформації економіки основною метою державного регулювання економіки є досягнення ефективного постійного та стабільного економічного, соціального, наукового та культурного розвитку країни. Структурна перебудова, оновлення і розвиток економіки України залежать від ефективності її інвестиційної діяльності.

Пряме регулювання інвестиційною діяльністю здійснюється державними органами і включає в себе короткострокове та довгострокове прогнозування, визначення умов здійснення конкретних дій по інвестуванню коштів.

Державне регулювання інвестиційної діяльності включає управління державними інвестиціями, а також регулювання умов інвестиційної діяльності і контроль за її здійсненням усіма інвесторами та учасниками інвестиційної діяльності.

На основі законодавства має бути створене сприятливе правове середовище, яке забезпечить сукупність свобод і прав вітчизняних суб'єктів і їх іноземних партнерів у виборі видів господарської діяльності, її організаційних форм, в призначенні і використанні джерел фінансування, доступів до ресурсів, право володіння і розпорядження коштами виробництва.

Система регулювання умов інвестиційної діяльності не є стабільною, вона підлягає коригуванню залежно від соціально-економічної ситуації в певний період часу, рівня інвестиційної активності суб'єктів господарювання. З метою активізації інвестиційного процесу держава може використовувати традиційні для світової практики методи — збільшувати державні витрати і зменшувати податки, знижувати процентну ставку за кредит, збільшувати грошову масу, втручатися в ринок цінних паперів.

Проблема формування ефективної інвестиційної політики є однією з найактуальніших в процесі побудови ринкової економіки та інтегрування на міжнародний ринок. Даному питанню присвятили свої праці М. А. Гаман, М. І. Долішній, Є. І. Бойко, О. В. Величко, С. О. Іщук, С. В. Онишко, Л. А. Швайка, розглядаючи в свої дослідженнях процес формування ефективної інвестиційної політики та організаційно-економічні заходи підтримки інноваційної діяльності в Україні¹.

У зв'язку з цим ми зробили спробу виокремити основні напрями вдосконалення інвестиційної політики, обґрунтувати і узагальнити шляхи комплексного підходу до реалізації інвестиційної політики в державі.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування напрямів вдосконалення інвестиційної політики та формування шляхів комплексного підходу до реалізації

© Белейченко О. Г., 2008

* старший викладач Феодосійської фінансово-економічної академії Київського університету ринкових відносин

¹ Гаман М. А. Державна підтримка фінансування інновацій // Економіка України. — 2004. — № 8. — С. 44-49; Величко О. В. Долішній М. І., Бойко Є. І., Іщук С. О. Організаційно-економічні напрями активізації інноваційної діяльності в Україні: регіональні аспекти // Регіональна економіка. — 2004. — № 1. — С. 48-54.

інвестиційної політики в країні. У процесі наукового дослідження застосовано системний підхід та методи статистичного аналізу.

Правове регулювання розвитку економіки України здійснюється шляхом прийняття законів і законодавчих актів Верховною Радою України, нормативних актів Уряду (постанов, розпоряджень), видання указів Президента, нормативних актів Національного банку України, а також розроблення механізму їх реалізації і контролю. Закони, законодавчі і нормативні акти визначають об'єкт і зміст регулювання, відповідальність юридичних і фізичних осіб за їх невиконання. Закони здійснюють функцію довгострокового правового регулювання, а укази, нормативні акти, як правило, короткострокового, або оперативного регулювання.

У відповідності до Закону України "Про інвестиційну діяльність" інвестиції — це види майнових і немайнових (інтелектуальних) цінностей, які вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, внаслідок чого створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект².

Державне регулювання інвестиційної діяльності реалізується засобами економічної політики. Економічна політика є стратегічною лінією дій, що проводиться Урядом, і конкретизується системою засобів і заходів у сфері управління економікою з метою надання визначеної спрямованості економічним процесам, згідно з цілями, завданнями і пріоритетами розвинутої держави.

Цілі і принципи регулювання інвестиційної діяльності впливають з загальнодержавної економічної політики і її складової — інвестиційної політики.

Державна інвестиційна політика — це діяльність держави, що спрямована на створення сприятливих нормативно-правових та господарських умов для інвестування в основний капітал, формування підприємствами та організаціями необхідних фінансових засобів для інвестиційного розвитку, а також підтримка гнучкої кон'юнктури на ринках капіталу та інвестиційних ресурсів. В цілому вона спрямована на відтворення і збільшення основного капіталу на новій технологічній базі.

Метою інвестиційної політики є ресурсне забезпечення позитивних структурних зрушень в економіці і процесів економічного зростання. Стратегічною метою інвестиційної політики є:

- створення сприятливого інвестиційного клімату;
- стимулювання притоку капітальних вкладень у виробництво;
- інвестиційне забезпечення структурної перебудови економіки;
- мобілізація всіх джерел інвестиційних ресурсів та їх ефективне використання;
- стимулювання процесів розвитку виробничої сфери;
- забезпечення зростання валового внутрішнього продукту;
- створення умов для нарощування внутрішніх інвестиційних ресурсів.

У відповідності до мети головними завданнями інвестиційної політики є:

- збільшення обсягу інвестиційних ресурсів за рахунок всіх джерел фінансування (кредитні ресурси комерційних банків, кошти приватних та іноземних інвесторів, кредитні лінії, бюджетні та власні кошти);
- визначення пріоритетних напрямів використання капіталовкладень, в тому числі державних в межах бюджету розвитку;
- забезпечення ефективного використання капітальних вкладень, удосконалення їх відтворювальної і технологічної структури.

Найвагомішим чинником структурних перетворень в економіці є інвестиції. Формою інвестування є капітальні вкладення усіх видів відтворення: на нове будівництво, включаючи розширення діючих підприємств; на технічне переозброєння і реконструкцію; підтримку діючих потужностей³.

Державна інвестиційна політика повинна сформувати в країні сприятливий інвестиційний клімат, який характеризують такі умови:

- можливості і потреби реальної економіки у високорентабельних вкладеннях;
- наявність національних заощаджень і їх мобілізація в інвестиції;
- доступність кредитів для підприємств;
- приплив іноземних капіталів.

² Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991 р. // ВВР. — 1991. — № 47. — Ст. 646.

³ Швайка Л. А. Державне регулювання економіки: Підручник. — К.: Знання, 2008. — С. 165.

Поряд з визначенням цілей, необхідно окреслити загальні принципи реалізації впливу держави на інвестиційний клімат.

Принцип ефективності. В результаті застосування державного регулювання повинен передбачатись кінцевий економічний ефект. Заходи державного регулювання мають виправляти такі негативні сторони ринку, як монополія та циклічність, провадити раціональну податкову політику.

Принцип справедливості — ринок визначає нерівність людей, а держава за допомогою відповідних регуляторів повинна коригувати цю систему перерозподілом з метою встановлення більш-менш справедливих засад. Це здійснюється через прогресивне оподаткування, проведення політики підтримки доходів (допомога пристарілим, непрацездатним, багатодітним), страхування безробітних тощо⁴.

Принцип стабільності, який забезпечує необхідність впливу на економіку з метою вирівнювання підйомів і спадів ділового циклу, підтримки економічного зростання, стримування безробіття. Шляхом використання державної фінансової, податкової, зовнішньоекономічної та митної політики здійснюється вплив на рівень виробництва, зайнятість, інфляцію.

Принцип системності державного впливу передбачає комплексний, системний підхід до розв'язання економічних, соціальних, і екологічних, зовнішньоекономічних та інших проблем.

Принцип адекватності вимагає, щоб система державних регуляторів економіки та засоби їх застосування відбивала реалії сучасного етапу соціально-економічного розвитку і політичної надбудови України з урахуванням їх можливих і необхідних змін, виходячи з інтересів України як незалежної держави, а також оцінки загальної політичної та економічної ситуації.

У перехідний до ринку період особливого значення набуває *принцип оптимального поєднання адміністративно-правових і економічних важелів*. Адміністративні методи макроекономічного регулювання повинні гарантувати формування оптимальної відтворювальної структури, а застосування економічних важелів спрямовується на стимулювання ефективного використання ресурсів, виробничої та інвестиційної діяльності, вирішення соціальних проблем.

Принцип поступовості та етапності при переході до нової системи державного регулювання вимагає, щоб командно-адміністративні регулятори замінювались економічними по мірі того, як створюються об'єктивні умови у вигляді процесів роздержавлення, і приватизації, стабілізації. Особливого значення для державного регулювання в Україні набуває врахування фактора часу. Доцільність і масштаби державного регулювання при вирішенні національних, регіональних та галузевих проблем визначаються, виходячи з необхідності обов'язкового врахування економії часу, якнайшвидшого розв'язання нагальних завдань.

Принцип забезпечення єдності стратегічного і поточного державного регулювання, оперативності поточного державного регулювання. Стратегічне державне регулювання має загальнодержавне значення. Його мета — збереження економічного і соціального стратегічного курсу держави, який закладається до програми реалізації реформ, національних, цільових, комплексних та інших програм. З метою додержання стратегічного курсу державою складається і контролюється перелік ресурсів, які мають стратегічно важливе значення.

В умовах, що склалися, одним з реальних та можливих джерел залучення коштів для фінансування заходів інвестиційної активності може бути іноземний капітал.

Однак, несприятливий інвестиційний клімат в Україні, який перешкоджає залученню іноземного капіталу, формується рядом негативних факторів, а саме:

- недосконалістю та неузгодженістю існуючої законодавчої бази;
- недосконалістю організаційних структур, відсутністю цілісної системи участі іноземних інвесторів у приватизації та обмеженістю форм участі іноземних інвесторів у приватизації;
- відсутністю умов для успішної діяльності іноземних інвесторів;
- невідповідністю вимогам іноземних інвесторів системи бухгалтерського обліку, яка діє в Україні.

⁴ Там само.

Питання правового регулювання іноземних інвестицій в Україні набуває особливого значення в умовах реформування економіки країни, у створенні правового забезпечення ринкових відносин. Механізм регулювання іноземних інвестицій в Україну повинен включати наступні елементи створення сприятливого інвестиційного клімату:

- створення економічних, правових, організаційних та інформаційних умов для проведення інвестиційної діяльності;
- залучення іноземних інвесторів до процесу приватизації в Україні;
- створення сприятливого суспільного клімату, роз'яснення необхідності участі іноземних інвесторів у приватизації, вивчення та висвітлення досвіду економічно розвинутих країн;
- обґрунтування оптимальних форм залучення іноземних інвестицій (створення СП, продаж частки акцій);
- забезпечення іноземних інвесторів повною та об'єктивною інформацією про інвестиційну ситуацію в Україні;
- створення цілісної організаційної структури по залученню іноземних інвестицій до процесу приватизації.

Концепція регулювання інвестиційної діяльності в умовах ринкової трансформації економіки передбачає принципи регулювання її з врахуванням реальної економічної ситуації. Положення даної Концепції повинні враховуватися державними органами під час формування щорічних державних програм економічного і соціального розвитку України і розробки нормативних актів з питань інвестиційної діяльності.

Для пожвавлення інвестиційної діяльності та підвищення її ефективності, як показує світовий досвід, необхідне об'єднання фінансового і виробничого капіталу шляхом створення фінансово-промислових груп. На сьогоднішній день розроблено концепцію створення державних фінансово-промислових груп в Україні.

Важливим елементом державного регулювання процесу інвестування у сучасних умовах є визначення ринкового зіставлення попиту й пропозиції на інвестиційні ресурси з точки зору аналізу об'єктів інвестування, черговості інвестування, ролі в економічній системі, аналізу ризиків та прибутковості інвестицій, управління їх надходженням⁵.

Державне регулювання на основі зіставлення сукупного попиту і пропозиції може здійснюватися лише в умовах існування і розвитку відповідного правового простору. Тому регулювання інвестиційної сфери в своїй основі має побудову відповідної законодавчо-нормативної бази і її вдосконалення на підставі виявлених закономірностей і тенденцій розвитку інвестиційних процесів і їх впливу на функціонування економіки.

Важливе значення у формуванні ефективної інвестиційної політики необхідно відводити інноваційній діяльності, яка полягає у створенні нових видів конкурентоспроможної продукції на основі новітніх технологій та характеризується результативністю вкладень у розвиток економіки, заміною застарілої техніки і технологій більш продуктивними, екологічно безпечними та безвідходними засобами виробництва. Економічні результати цієї діяльності полягають у економії матеріальних ресурсів, скороченні трудових витрат, зниженні шкідливих викидів у навколишнє середовище⁶.

Активність суб'єктів підприємницької діяльності у фінансуванні та впровадженні наукових досліджень є головним чинником активного розгортання інноваційної діяльності. Частка видатків компаній на дослідження та розвиток у загальному обсязі видатків країни на дослідження характеризує силу або слабкість бізнес-сектора, а відтак — і спроможність усієї інноваційної системи перегорювати знання на прибутки компаній.

У період формування ринкових відносин в Україні інноваційна діяльність здійснюється в недовісних масштабах. Гальмування щодо створення в Україні повноцінної інноваційної системи, так само як і створення сприятливого для бізнесу інноваційного середовища, призвело до кризової ситуації, коли науковий потенціал дослідних інститутів ще досить високий, а впровадження у виробництво отриманих результатів є надзвичайно низьким. Серед причин, що його стримують, можна виділити такі⁷:

⁵ Мартиненко В. Н. Формування державного механізму управління інвестиційним процесом в Україні: проблеми невизначеності та методи їх зняття // Економіка України. — 2004. — № 8. — С. 50-56.

⁶ Величко О. В., Долішній М. І., Бойко Є. І., Іщук С. О. Організаційно-економічні напрями активізації інноваційної діяльності в Україні: регіональні аспекти // Регіональна економіка. — 2004. — № 1. — С. 48-54.

⁷ Там само.

- відсутність фінансових ресурсів;
- неплатоспроможність замовників;
- економічний ризик.

Інвестування інноваційної діяльності є частиною загального інвестиційного процесу, який повинен забезпечуватися джерелами фінансування залежно від цільових завдань та призначення майбутнього винаходу. Фундаментальні наукові дослідження, як основа науково-технічного прогресу та інновацій, мають некомерційний характер, і тому головним джерелом їхнього фінансування повинні бути бюджетні асигнування. Фінансування наукових досліджень по пріоритетних напрямках повинно здійснюватися замовниками із залученням коштів загальнодержавного та регіональних бюджетів.

Якщо розглядати обсяги фінансування науково-технічної діяльності в Україні, то в 2004 р. витрати на наукові дослідження становили 3 538,4 млн. грн., в 2005 р. — 4 386,3 млн. грн., 2006 — 5 164,4 млн. грн., в 2007 р. — 6 149,2 млн. грн. Це незначна сума фінансування, враховуючи, що науково-технічною діяльністю в 2004 р. займалися 173 622 особи, в 2005 р. — 170 579 осіб, в 2006 р. — 160 788 особи, а в 2007 р. — 155 549 осіб⁸.

Запровадження головних складових інноваційної економіки саме зараз, у перехідному процесі, дасть змогу подолати економічний та технологічний розрив з розвиненими країнами світу. Для цього необхідно здійснити глибоке обстеження готовності країни до запровадження наукоємної економіки і на цій основі визначити послідовність дій щодо інституційних змін, переглянути систему економічних стимулів для розгортання інноваційної діяльності та інформатизації, визначити напрями суттєвих змін у системі науки та освіти⁹.

Виконання всіх передбачених завдань у комплексі позитивно вплине на активізацію інвестиційної діяльності та формування сприятливого інвестиційного клімату в Україні. Потрібно відзначити, що для активного розвитку економіки України та технологічно необхідного відновлення основних фондів загальний обсяг інвестицій, що спрямовується у капітальне будівництво, повинен бути в межах не менше як 20-25 % від ВВП. Це дасть змогу здійснити в країні структурні інвестиційні перетворення, впровадити наукоємні та ресурсозберігаючі технології.

У процесі формування ефективної інвестиційної політики в країні важливе значення повинно відводитися регіонам. Регіональна інвестиційна політика є невід'ємною частиною загальної інвестиційної політики в державі, яка реалізується у взаємодії з державними органами влади центрального та регіонального рівнів. Але в Україні регіони поки що не стали повною мірою самостійними суб'єктами політики у сфері інвестування, залишаючись багато чому залежними від рішень центру.

Завданням інвестиційної політики на територіях є надання істотного динамізму регіональному соціально-економічному розвитку шляхом більш повного ефективного залучення у господарський оборот ресурсного потенціалу регіонів використання переваг територіального поділу праці на основі розширення повноважень та підвищення відповідальності органів місцевого самоврядування за вирішення поточних і перспективних проблем територій.

Для рівномірного розвитку регіонів держава повинна обрати стратегічний курс, розрахований на тривалу перспективу, який передбачає послідові розв'язання таких першочергових завдань:

- структурну перебудову економіки регіонів із надмірною концентрацією підприємств важкої промисловості та складною екологічною ситуацією;
- розвиток експортного потенціалу та імпортозамінних виробництв у регіонах, де для цього є сприятливі умови. Це передусім регіони, що мають вигідні транспортно-географічне положення, а також необхідний економічний та науковий потенціал;
- сприяння більш повній зайнятості населення в регіонах шляхом створень робочих місць у галузях, що розвиваються, у споживчій сфері та організація ринкової інфраструктури;
- ефективне використання рекреаційних ресурсів країни.

⁸ [Електронний ресурс] — Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.

⁹ *Онишко С. В.* Реалізація властивостей системи інноваційного розвитку // *Фінанси України*. — 2004. — № 3. — С. 113-117.

Суттєвий вплив регіонів на вирішення місцевих інвестиційних проблем можливий лише за умови достатнього економічного та фінансового забезпечення. Тому важливим напрямком діяльності держави є безпосередня участь центральних, регіональних та місцевих органів влади в регулюванні обсягів і використанні різних джерел інвестиційних ресурсів. Передумовою поживлення вітчизняної економіки є впорядкування всієї системи економічних відносин із територіями, які спрямовані на активізацію інвестиційної діяльності та комплексну реалізацію інвестиційних програм в регіонах.

На думку Л. А. Швайки дієвим напрямом активізації інвестиційної діяльності в Україні має стати фондовий ринок, який на сьогодні ще не став відчутним джерелом залучення інвестицій. У цій сфері зусилля повинні бути спрямовані на податкове стимулювання розвитку інфраструктури фондового ринку, підвищення професіоналізму його працівників, розширення операцій з цінними паперами¹⁰.

Створення інвестиційного ринку, розвитку системи регулювання інвестиційної діяльності — це проблема не менш важлива, ніж створення товарного ринку, оскільки товари — це похідний продукт від інвестицій (чи національних внутрішньодержавних чи іноземних), структурна переорієнтація економіки і НТП також реалізується через інвестиції. Тому ефективне проведення інвестиційної діяльності, розвиток системи регулювання та управління інвестиціями можна назвати ключем до швидкого та ефективного економічного і соціального розвитку України.

З цього можна зробити наступні висновки:

1. Політика у сфері інвестування є складовою частиною економічної політики яка проводиться державою, галузями, регіонами, підприємствам шляхом встановлення масштабів і структури інвестицій, джерел формування напрямків їх раціонального використання, відновлення технічної безпеки виробництва, розвитку ринкових механізмів та підвищення рівня життя населення.

2. Інвестиційна політика повинна передбачати стратегічне прогнозування і планування інвестиційного процесу в реальному секторі економіки, сприяти вирішенню завдань соціально — економічної стратегії країни і спрямовуватися на реконструкцію тих підприємств які здатні за короткий термін стати конкурентоспроможними на світовому ринку: задовольняти внутрішній попит населення в продукції та послугах, підвищувати зайнятість населення, отримувати високий прибуток і сплачувати податки, відроджувати вітчизняне виробництво і скорочувати необхідність імпорту товарів, розвивати науку та наукоємні виробництва.

3. В сучасних умовах ринкових перетворень економіки України державна інвестиційна підтримка підприємств повинна створити такі умови власникам, щоб вони могли закріпити набуту власність у процесі ефективної господарської діяльності.

4. Регіональна інвестиційна політика повинна бути невід'ємною частиною загальної інвестиційної політики в державі і реалізуватись у взаємодії з державними органами влади центрального та регіонального рівнів.

5. Інноваційна діяльність — один з напрямів формування ефективної інвестиційної політики держави.

6. Дієвим напрямом активізації інвестиційної діяльності держави має стати фондовий ринок.

7. Для покращання інвестиційного клімату в країні політика в сфері інвестування повинна передбачати консолідацію внутрішніх і зовнішніх джерел фінансування інвестиційної діяльності.

У зв'язку з цим в подальших дослідженнях розвитку інвестиційної діяльності в Україні доцільно розглянути джерела інвестиційних ресурсів та ефективність їх використання в сучасних умовах розвитку економіки держави.

*Стаття рекомендована до друку кафедрою економіки Феодосійської
фінансово-економічної академії Київського університету ринкових відносин
(протокол № 6 від 3 вересня 2008 року)*

¹⁰ Швайка Л. А. Державне регулювання економіки: Підручник. — К.: Знання, 2008. — С. 165.